ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАУЧНОТО ЖУРИ

Р Е Ц Е Н З И Я

от

Проф. д-р Поля Голева

Относно

провеждане на конкурс за научната степен "Доктор по право" по професионално направление 3.6. Право, научна специалност "Гражданско и семейно право" на Златка Вангелова

Уважаеми членове на научното жури,

Уважаеми колеги,

1. Със заповед 227 от 28.11.2012 г. съм включена в състав на научно жури за провеждане на конкурс за присъждане на научната степен "доктор по право" по професионално направление 3.6. Право, научна специалност "Гражданско и семейно право", публикуван в ДВ бр. 25 от 27.-3.2012 г. на Златка Здравкова Вангелова. С решение на научното жури, взето на заседание, проведено на 5.12.2012 г., съм определена за рецензент.

2. Главен асистент Златка Вангелова е родена на 9.3.1976 г. в гр.София. Тя е завършила висшето си образование в СУ "Св. Кл. Охридски" през 1995 г. Редовна докторантка е по научната специалност "Гражданско и семейно право" в ИПН – БАН през периода 2005 – 2008 г. От 1.10. 2012 г. е главен асистент в Института за държавата и правото при БАН. Специализирала е в Залцбургския университет, Австрия през 2007 и 2008 г.

3. За настоящия конкурс е представен дисертационен труд "Правни средства за защита на миноритарните акционери по Търговския закон".

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ТРУДА

Дисертацията е в обем на 377 страници и се състои от въведение, 4 дяла от 30 глави и 104 параграфа. Към дисертацията е приложен списък на използваната литература, който обхваща 159 заглавия на български, немски и английски езици. Бележките под линия са 351. Работата завършва със заключение и бележки de lege ferenda.

Предмет на дисертацията са четири от петте колективни малцинствени права съгласно тяхната уредба в Търговския закон. Това са правото на акционерите да искат свикване на общо събрание по чл. 223 ТЗ, правото на акционерите да искат допълване на дневния ред на общото събрание по чл. 223а ТЗ, правото на акционерите да искат назначаване на контрольор по чл. 251а ТЗ и правото на акционерите да искат назначаване или освобождаване на ликвидатор по чл. 266, ал. 4 ТЗ.

Целта на дисертацията е да се изследват колективните малцинствени права и да се изтъкне тяхната специфика спрямо индивидуалните права на акционерите. За постигането на тази цел докторантката е използвала метода на историческото сравнение, метода на правния анализ и сравнителноправния метод.

В дял първи от труда е анализирано правото на акционерите да искат свикване на общото събрание на акционерите. То е уредено в чл. 223 ТЗ и изследваното на авторката е концентрирано именно върху правната уредба по този закон. За да стигне до извода относно правната същност на разглежданото право, докторантката излага подробни разсъждения относно въпроса, кой трябва да притежава инициативата при управлението на акционерните дружества. Въпросът е анализиран на плоскостта на разпределението на инициативата между органите на акционерното дружество. На базата на богат историкоправен и сравнителноправен материал, в който е включено предимно немското право, авторката разглежда изискванията, на които трябва да отговарят акционерите, за да искат свикване на общо събрание, изискванията към самото искане, реализиране на правото на свикване пред съда. За да бъде пълноценен анализът на посоченото право, неговите черти са очертани и на фона на сравнението му и преди всичко на отграничението му от сходни правни фигури като правото по чл. 71 ТЗ и по чл. 74 ТЗ, както и от правото по чл. 118, ал. 2, т. 3 от Закона за публичното предлагане на ценни книжа.

Обобщавайки резултатите от пространното и задълбочено изследване на всички страни на правото на малцинствените акционери да искат свикване на общото събрание, авторката стига до извода за неговата правна същност. Тя го определя като членствено, неимуществено (организационно), колективно, неотменимо, несамоизпълнимо, относително облигационно и "квазипритезателно" право. Докторантката не причислява разглежданото право към потестативните права, защото липсва най-важният негов елемент – правото да се предизвика едностранно правна промяна, т.е. да се свика общото събрание. Акционерите, които повече от три месеца притежават акции, представляващи поне 5 на сто от капитала, имат право да искат общото събрание да се свика от съвета на директорите, съответно от управителния съвет, респ. надзорния съвет. Ако в едномесечен срок от искането, то не бъде удовлетворено, окръжният съд свиква общо събрание или овластява акционерите, поискали свикването или техен представител да свика събранието. Очевидно е, че нашето законодателство не дава право на малцинствените акционери да свикат директно общото събрание, а това става чрез органите на дружеството или чрез намесата на съда.

Според авторката правото да се иска свикване на общото събрание не може да се причисли и към притезателните права, защото то не притежава всички белези на тези права. При нарушаването му акционерите не могат да искат осъждане на задълженото лице да свика общото събрание, а в тяхна полза възниква ново право,

което е потестативно – правото да искат от съда да овласти акционерите да свикат събранието или сам да свика събранието.

Отричайки притезателната и потестативната същност на правото на акционерите да свикат общото събрание, авторката прибягва до определянето му като нов вид субективно право, което тя нарича "квазипритезателно право".

Изследването на Вангелова обаче не се ограничава само до българското право, което в голямата си част е рецепирано от германското и австрийското право, но ни запознава и с концепцията на държавите от англо-саксонската правна система – концепцията на акционерите с право на глас.

Много актуално звучи поставянето на въпроса за злоупотребата с право от страна на акционерите. Макар у нас да няма практика или по-точно практиката на злоупотребата с правата на акционерите да не е публикувана, държавите с развито акционерно право са обективирали богата практика в това отношение, която Вангелова прави достояние на читателя. На базата на германската и австрийската съдебна практика тя изтъква, че в случай на злоупотреба искането на акционерите не следва да се изпълнява от дружествените органи, а искът по чл. 223, ал. 2 ТЗ следва да бъде отхвърлен като неоснователен поради незаконосъобразност на искането.

В работата авторката се е спряла и на много важния и неизследван досега в нашата литература и съдебна практика въпрос – въпросът за правната същност на съдебното производство по чл. 223 ТЗ. В дисертацията се защитава тезата, че то е исково производство, а не е охранително. Твърде логично са изложени и аргументите в подкрепа на застъпеното становище – наличието на спор между акционерите и органите, които са отказали да свикат общото събрание по искане на акционерите, което изключва дефинитивно охранителното производство съгласно чл. 536, ал. 1 ГПК.

Авторката отрича и характера на производството като спорна администрация. Тук разграничителният критерий е наличието на право при разглежданото производство и липсата на такова при спорната администрация. Много логично и разумно звучи аргументът на авторката, че чрез спорната администрация ще бъде допуснато участие на съда в управлението на акционерното дружество, без обаче съдът да е запознат с вътрешните работи в дружеството и да налага своите преценки.

3. Второто право на миноритарните акционери, предмет на дисертацията, е правото да се иска включване на въпроси в дневния ред по чл. 223а ТЗ. Съгласно тази разпоредба акционери, които повече от три месеца притежават акции, представляващи поне 5 на сто от капитала на дружеството, могат след обявяване в търговския регистър или изпращане на поканата да включат и други въпроси в дневния ред на общото събрание. Дисертантката определя правната същност на разглежданото право като членствено, колективно, неимуществено, относително и неотменимо. Отново се поставя въпросът, дали това право е потестативно или не. Тук авторката използва една твърде оригинална конструкция. **Правото се проявява според нея като потестативно, ако миноритарните акционери търсят включване на пропуснатите от управителния орган въпроси и самостоятелно**

право с преобразуващ ефект, когато управителният орган няма задължение да включи точно определени въпроси в дневния ред. Авторката свързва това право с неизпълнение или изпълнение на задължението на управителния орган да включи определени въпроси в дневния ред.

Разгледана е и уредбата на чл. 118, ал. 2, т. 4 ЗППЦК относно правото на акционерите да искат допълване на дневния ред с нов въпрос и е констатирано, че разликата й с уредбата по ТЗ е само в изискването за притежание на акциите 3 месеца, както и наличие на право на акционерите да правят нови предложения към вече включени въпроси преди заседанието на общото събрание.

4. Третото право на миноритарните акционери е правото да искат назначаване на контрольор по чл. 251а ТЗ. Съгласно тази разпоредба, акционери, притежаващи поне 10 на сто от капитала на дружеството, могат да поискат от общото събрание назначаване на контрольор, който да провери годишния финансов отчет. В случай, че общото събрание не вземе решение за назначаване на контрольор, акционерите с поне 10 на сто от капитала могат да поискат назначаването му от длъжностното лице по регистрацията към Агенцията по вписванията. Назначеният контрольор съставя доклад за констатициите, който се представя на следващото общо събрание. Разноските за проверката са за сметка на дружеството.

Във връзка с разглеждане на това право авторката разделя потребителите на счетоводна информация на вътрешни и външни, като разграничителният критерий е, че вътрешните потребители имат достъп до първичната счетоводна информация на дружеството и са отговорни за вярното съдържание на годишния финансов отчет, а външните не разполагат с тази информация. Според докторантката акционерите спадат към външните потребители и те получават информацията чрез управителните органи и регистрирания одитор, който извършва независим финансов одит. Последният обаче не е сигурна гаранция, че няма да бъдат допуснати пропуски и отклонения.

Авторката вижда две отделни права на миноритарните акционери – право да искат назначаване на контрольор от общото събрание и право да искат назначаване на контрольор от ДЛ по регистрацията. Отново е дадена правна хактеристика на първото право. То е членствено, колективно, относително и притезателно и може да се защитава с иска по чл. 71 ТЗ.

Второто право е колективно, относително, членствено, право с преобразуващ ефект. Според авторката то не е потестативно, защото не е производно от нарушаване на някакво правоотношение.

Докторантката констатира и някои недостатъци в правната уредба на разглежданото малцинствено право и най-вече правната асиметрия между това право и останалите две права на малцинствените акционери, изразяваща се в различните изисквания към акционерите, които разполагат с това право.

И отново се поставя въпросът за опасността от злоупотреба на акционерите с правото си да искат назначаване на контрольор, както и въпросът да бъдат направени две или повече искания за назначаване на контрольор. Докторантката предлага и много оригинални разрешения за отстраняване на тези конфликти, при едно от които тя се позовава на чуждестранна уредба.

5. **Четвъртото право, предмет на дисертацията, е правото на миноритарните акционери да искат от съда назначаване или освобождаване на ликвидатори. Правото е регламентирано в чл. 266, ал. 4 ТЗ. По искане на акционери, които имат 1/20 от капитала съдът може по важни причини да назначи или освободи ликвидатори**.

Тук авторката с основание отбелязва, че законът поставя допълнително условие, което обуславя разглежданото право – наличието на важни причини, които трябва да бъдат доказани пред съда и които съдът трябва да установи, за да назначи или освободи ликвидатора. И именно тези важни причини обезсмислят правото да бъде уредено като малцинствено. Поради проверката на важните причини, всеки отделен акционер би могъл да упражни това право. При разглеждане на правото акцентът се поставя върху "важните причини". Авторката го дефинира като "виновно или безвиновно действие или бездействие на ликвидатора, което застрашава от увреждане или уврежда интереса на дружеството и/или кредиторите му". Дефиницията е правилна и синхронизира с дефиницията на същото понятие, която се дава в други разпоредби на закона.

Относно правната му същност то се определя като вторично, потестативно право, чиято производност произтича от самото нарушаване или наличието на заплаха от нарушаване на ликвидационната процедура, а от тук и на правото на акционерите на ликвидационен дял, което право се упражнява по съдебен ред. Производството е исково, решението, с което се уважава иска, е конститутивно, но трябва да се впише в търговския регистър, за да породи действие. С други думи, вписването в търговския регистър е condition juris за действието на съдебното решение.

6. Дисертацията приключва със заключение, в което се изтъква спецификата на колективните малцинствени права. С други думи авторката се връща към основната цел, която си е поставила в увода на работата. Неийният извод е, че тези права позволяват на акционери, които притежават акции под определен в закона праг, да постигнат същия резултат, какъвто може да постигне един мажоритарен акционер чрез упражняване на своето индивидуално право. Оригиналният извод, до който стига докторантката, е че чрез упражнението на колективните права акционерите изпълняват някои от функциите, предоставени на дружествения орган – да свикват общото събрание, да включват въпроси в дневния ред на общото събрание, да искат назначаване на контрольор и ликвидатор. По този начин на акционери, притежаващи акции над определен праг, се дава възможност да корегират управлението на органите на акционерното дружество, върху които съществено влияние оказват на практика мажоритарните акционери.

7. В работата се съдържа богата обосновка на предложенията de lege ferenda. Прави впечатление и големият брой предложения за усъвършенстване на законодателството в разглежданата област. В 18 точки авторката обосновано предлага да се промени правната уредба, за да бъдат по-добре защитени интересите на дружеството и на акционерите.

8. Публикации по дисертацията

Авторката има три статии по дисертацията – две в "Правна мисъл" и една студия в "Научни трудове на Института за правни науки".

9. Оценка на дисертационния труд

Първо, дисертацията представлява оригинално монографично изследване на правните средства за защита на миноритарните акционери по Търговския закон. Няколко месеца преди нея беше публикувана книгата на Вълчин Даскалов "Правна закрила на миноритарните съдружници и акционери в капиталовите дружества", но двете научни разработки поставят различни проблеми и осветяват правната уредба от различни гледни точки. Няма повторения в двете монографии, а и предметът на изследване е различен. Зл. Вангелова се съсредоточава върху четири от правата на миноритарните акционери, които не съставляват ядрото на научното изследване, извършвано от г-н Даскалов. В работата на г-н Даскалов акцентът е поставен върху понятието за миноритарните акционери, той обхваща не само акционерните дружества, но и дружествата с ограничена отговорност, докато г-жа Вангелова се ограничава само до уредбата на правата по Търговския закон. Г-н Даскалов се занимава с институционалната закрила, която осъществява държавата чрез своите органи и институции, докато същата е извън обсега на изследването на г-жа Вангелова. Г-н Даскалов обръща голямо внимание на въпроса за преодоляване на конфликта на интереси. Приоритет в неговото изследване са и правните средства за защита на миноритарните акционери в публичните дружества, които съзнателно, поради големия обем на дисертацията, не са включени в работата на г-жа Вангелова. Всичко това ми дава основание да приема, че дисертацията на Вангелова представлява оригинално изследване на неизследвани страни и въпроси от правната защита на миноритарните акционери.

Второ, работата е посветена на актуален и важен правен проблем в материята на акционерното право. Независимо че на този етап няма публикувана съдебна практика, въпросите, свързани с правната уредба на защитата на миниритарните акционери, назряват в недрата на акционерната практика и няма да бъде далеко времето, когато тези въпроси ще изплуват на повърхността на нашето правораздаване. Г-жа Вангелова прогнозира проблемите, с които в бъдеще могат да се сблъскат акционерите и съда, който ще трябва да прилага тази правна уредба. Именно в тази прогностична роля се изразява голямото научно значение на дисертационния труд.

Трето, в дисертацията е използван много богат научен апарат. Работата е в изключително голям обем – 377 стр. Използвани са 87 книги и учебници, 72 статии и студии или общо 159 публикации, голяма част от които са на немски и английски езици. Авторката познава отлично българската правна литература и е цитирала всички достъпни и публикувани източници по темата. Следва да се подчертае обстойното и добросъвестното позоваване на всички автори, които са писали по теми, близки до темата на настоящата дисертация. Затова следва да се приеме, че е

изпълнено изискването на Закона за развитието на академичния състав в РБ докторантът да познава отлично цялата достъпна литература по разглежданата тема.

Четвърто, дисертацията е написана аналитично, логично и изключително задълбочено. Авторката показва умението си да извършва научни изследвания самостоятелно. Тя не се ограничава в дискрипция на действащата правна уредба, а анализира в дълбочина и широта всички страни на правата на малцинствените акционери. Почти няма въпрос, детайл от правната регламентация, който да не е подложен на тотална дисекция. Правата са разгледани откъм всичките им страни и от всички възможни ъгли.

Пето, дисертацията демонстрира умението на авторката да мисли научно и аналитично. С нея тя показва, че има таланта да прави научни изследвания с желание, знания и страст. Благодарение на личните качества на докторантката се стига до задълбочени изводи и множество предложения за усъвършенстването на законодателството.

Шесто, дисертацията съдържа редица приносни моменти, голямата част от които бяха подчертани в горното изложение. Специално внимание обаче бих искала да обърна на научната обосновка на правната същност на отделните малцинствени права на акционерите. Подвеждайки ги под известни правни фигури като потестативни и притезателни права, авторката осъзнава, че тези права притежават особени белези, които й дават основание да ги обособи като особен вид права. По този начин Зл. Вангелова прави съществен принос в развитието на търговскоправната наука и на частното право изобщо.

10. Някои критични бележки

На първо място, бих искала да отбележа, че липсва анализ на общите белези на разглежданите права на миноритарните акционери. Възможно ли е да се говори за родово понятие за права на миноритарните акционери? Възможно ли е да се извлекат някои общи черти, които са характерни за тях? Преминава ли през всички права някаква обща нишка или не? Ако това не е възможно, на какво се дължи различието и липсата на обединителен критерий в съдържанието на правата.

На второ място, авторката не може да се освободи от оковите на гражданското право и от изработената от него систематика на видовете права и затова се опитва да приведе правата на миноритарните акционери под тясната обвивка на потестативните или притезателните права. Дали в търговското право, което все пак не е част от гражданското право, не може да се въведе нова дихотомия на правата и не трябва ли да се започне именно с малцинствените права?

Богатата работа, задълбоченото и логично мислене на докторантката ни дават повод и за други разсъждения и за по-нататъшни изследвания в

разглежданата област. Но именно в това се състои чарът на една истинска научна разработка. Изложените бележки не са слабости на дисертацията, не са критика в истинския смисъл, а са подтик към докторантката да продължи своите творчески научни търсения. Това е една работа, която открива хоризонти за бъдещи постижения, една работа, която стимулира науката и доказва, че научното знание е безкрайно.

11. Заключение

В заключение смятам, че дисертационният труд на Златка Вангелова "Правни средства за защита на миноритарните акционери по Търговския закон" съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Дисертационният труд показва, че кандидатката притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Дисертационният труд е подготвен чрез редовно обучение в акредитирано по съответната специалност научно звено, поради което са изпълнени всички изисквания на чл. 6 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и на докторанта следва да се присъди научната степен "доктор".

12.12.2012 г. Написал:

проф. д-р П. Голева